

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ДЕХТЯРЕНКО АНДРІЙ ПЕТРОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 35.07
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

А.П. ДЕХТЯРЕНКО
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ПЕРШКО Лариса Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор економічних наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління за результатами попереднього захисту: ДЕХТЯРЕНКА Андрія Петровича допущено до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» 2024 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор

(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК

(власне ім'я та прізвище)

«_____» _____ 2024 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої ДЕХТЯРЕНКО Андрій Петрович захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ (науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Анастасія ПРУТ

(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

ДЕХТЯРЕНКО А. П. Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації в Україні. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

Досліджено та обґрунтовано теоретичні засади та здійснена розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації в Україні. В кваліфікаційній роботі було окреслено форми та методи управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації і здійснено аналіз сучасного стану управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації. Визначено напрями оптимізації організаційного механізму управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації в Україні. Обґрунтовано стратегію та напрями вдосконалення управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації в Україні.

Ключові слова: публічне управління, територіальна громада, місцеві бюджети, децентралізація, фінансова децентралізація.

SUMMARY

DEKHTIARENKO A. Local budgets in the conditions of financial decentralization in Ukraine. – Qualification work on the rights of the manuscript. Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The theoretical principles were studied and substantiated and practical recommendations were developed to improve the management of local budgets in the conditions of financial decentralization in Ukraine. The qualification work outlined the forms and methods of managing local budgets in the conditions of financial decentralization and analyzed the current state of local budget management in the conditions of financial decentralization. The directions of optimizing the organizational mechanism of managing local budgets in the conditions of financial decentralization in Ukraine were determined. The strategy and directions of improving the management of local budgets in the conditions of financial decentralization in Ukraine were substantiated.

Keywords: public administration, territorial community, local budgets, decentralization, financial decentralization.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	8
1.1. Сутність і значення місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації	8
1.2 Державна регуляторна політика розвитку місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації	11
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	15
РОЗДІЛ 2. СТАН РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	17
2.1. Системні концепти розвитку місцевих бюджетів на засадах децентралізації	17
2.2. Оцінка місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації	19
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	29
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	30
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	35
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40
ДОДАТКИ	46

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Реформування бюджетної системи України, зокрема фінансова децентралізація, є одним із пріоритетів національної політики. Цей процес спрямований на посилення незалежності місцевих громад та їхньої відповідальності за розвиток своїх територій. Попри виклики, пов'язані з військовою агресією російської федерації проти України, місцеве самоврядування показало, наскільки воно стійке та здатне гідно протистояти будь-яким викликам, навіть фінансовим.

Оговтавшись від потрясінь війни, органи місцевого самоврядування надали всебічну підтримку не лише збройним силам, а й внутрішньо переміщеним особам, які потребують притулку, і продовжували виконувати їх зобов'язання Забезпечити людей усім необхідним. Надання постійної підтримки (допомога внутрішньо переміщеним особам, підтримка переміщення бізнесу, організація притулків, надання послуг належного рівня). І все це, незважаючи на щоденне бомбардування, сталося завдяки ефективній реалізації реформи децентралізації, яка дозволила органам місцевого самоврядування отримати автономію, самодостатність і достатній фінансовий ресурс, що відіграло важливу роль у вирішенні викликів війни. Звичайно, вторгнення окупаційних військ перебудувало роботу органів місцевого самоврядування та негативно позначилося на їх фінансово-матеріальній базі. Зокрема, нам довелося відмовитися від деяких проектів, адаптуватися до нових реалій, налагодити роботу, формувати різні програми підтримки суб'єктів господарювання.

Основною ознакою місцевих бюджетів є їх самостійність, що означає можливість органів місцевого самоврядування в межах своїх повноважень самостійно формувати, затверджувати та виконувати місцеві бюджети та забезпечувати розвиток регіональних і територіальних громад. Водночас багато дослідників вважають, що реформа децентралізації відіграла позитивну роль у протистоянні широкомасштабному вторгненню росії, і вважають, що реформи

децентралізації мають продовжуватися. Саме тому обрана тема є своєчасною та актуальною.

Проблеми управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації в Україні знайшли своє висвітлення у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, В. Якобчук, Н. Дацій, Л. Першко, Р. Щура, та ін., проте, незважаючи на вагомий внесок багатьох науковців, окремі аспекти проблеми потребують більш детального подальшого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації в Україні.

Для досягнення поставленої мети дослідження було поставлено й вирішено такі *завдання*:

- розглянути теоретичні аспекти управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації в Україні та представити їх категоріально-понятійний аналіз проблеми дослідження фінансового забезпечення;
- проаналізувати сучасний стан управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації в Україні;
- обґрунтувати пріоритетні напрями управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації в Україні.

Об'єктом дослідження є процес управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації в Україні.

Предметом дослідження є організаційні засади управління фінансовим потенціалом територіальних громад.

Методи дослідження. Використано такі методи дослідження: формалізація, ідеалізація і систематичний підхід, індукція, аналіз і синтез, дедукція і аналогія, узагальнення, абстракція. В роботі використано результати досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених з правових, фінансових, соціологічних та інших питань.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні результати даного дослідження були оприлюднені в трьох публікаціях тез науково-практичних конференцій Поліського національного університету.

Практичне значення отриманих результатів. Основні надбання дослідження можна застосовувати для практичного удосконалення механізму управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації в Україні. Так, зокрема, результати проведеного дослідження будуть сприяти удосконаленню механізму управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації в Україні і створюють основу щодо оптимізації її управління.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі процесу управління місцевими бюджетами в умовах фінансової децентралізації, що дозволило визначити основні проблеми та запропонувати нові підходи до їх вирішення. Запропоновано концептуальну модель оптимізації організаційного механізму управління місцевими бюджетами, яка враховує сучасні виклики та особливості фінансової автономії територіальних громад.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, та трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що має 49 найменувань. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 45 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

1.1. Сутність і значення місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації

Основою функціонування місцевого самоврядування є система публічних фінансів. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування України» місцеве самоврядування в Україні – це право і практична здатність держави гарантувати територіальну громаду – добровільне об’єднання жителів села чи кількох сіл чи селищ. Об’єднання міст у сільські громади – самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування, вирішення питань місцевого значення в межах Конституції та законів України [3]. Місцевий бюджет займає важливе місце в системі державних фінансів. Це сукупність економічних відносин, які формують, розподіляють і використовують централізовані та децентралізовані фінансові ресурси для задоволення загальнодержавних, регіональних і місцевих потреб.

Місцевий бюджет – це фінансовий план, який визначає доходи і видатки на певний період часу. Це основний документ, що регламентує фінансову діяльність територіальних одиниць та їх виконавчих органів. На ці важливі особливості місцевих бюджетів слід звернути особливу увагу (рис. 1.1).

У випадку України місцеві бюджети є важливим інструментом забезпечення місцевої автономії. Це пов’язано з роллю децентралізації та зміцнення місцевої автономії, що дозволяє самостійно вирішувати важливі місцеві питання, забезпечуючи ефективну та прозору фінансову діяльність. Значний вплив на розвиток територіальних громад мають місцеві бюджети. Вони є основним джерелом фінансування місцевих потреб в освіті, охороні здоров'я, культурі, соціальному забезпеченні, благоустрої та інших сферах.

Створення ОТГ дає можливість об'єднати малі громади у більші громади з більшою кількістю людей та ресурсів.

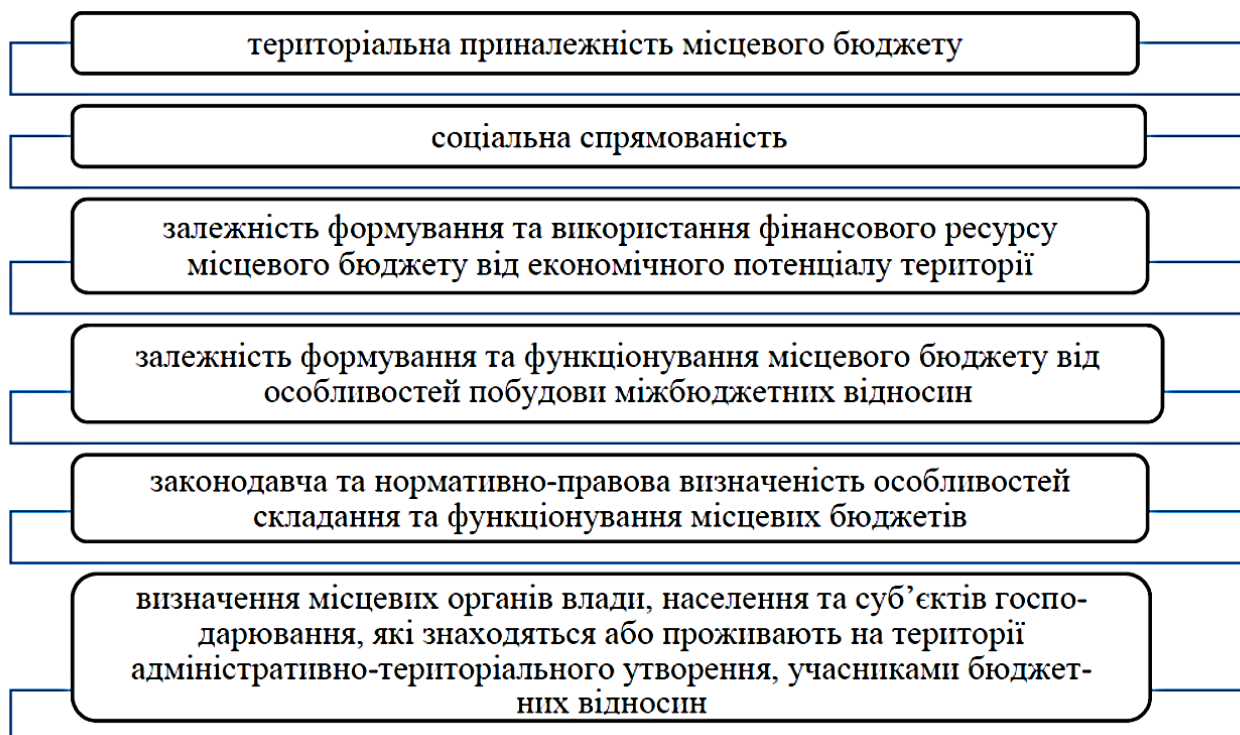

Рис. 1.1. Основні ознаки місцевих бюджетів

Джерело [4; 8].

Відповідно до статті 2 Закону про бюджет України бюджет місцевого самоврядування – це бюджет територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), а також бюджет і перспективний план об'єднання територіальних громад, створені відповідно до закону. Формування територій громад. У свою чергу цим же законодавчим актом передбачено, що місцевим бюджетом є бюджет Автономної Республіки Крим, обласний, обласний бюджет та бюджет місцевого самоврядування. Іншими словами, сфера дії «місцевого бюджету» є ширшою і включає бюджети місцевого самоврядування.

Інший нормативно-правовий акт – «Закон України про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР визначає бюджет місцевого самоврядування як те саме поняття, що й «місцевий бюджет», і пояснює його як «план формування та використання фінансових ресурсів, необхідних для

забезпечення функцій і повноважень місцевого самоврядування». Тому в законодавстві України немає чіткого розмежування цих категорій, на чому неодноразово наголошували вітчизняні науковці та практики. На рисунку 1.2 наведено принципову схему системного підходу до визначення поняття «місцевий бюджет».

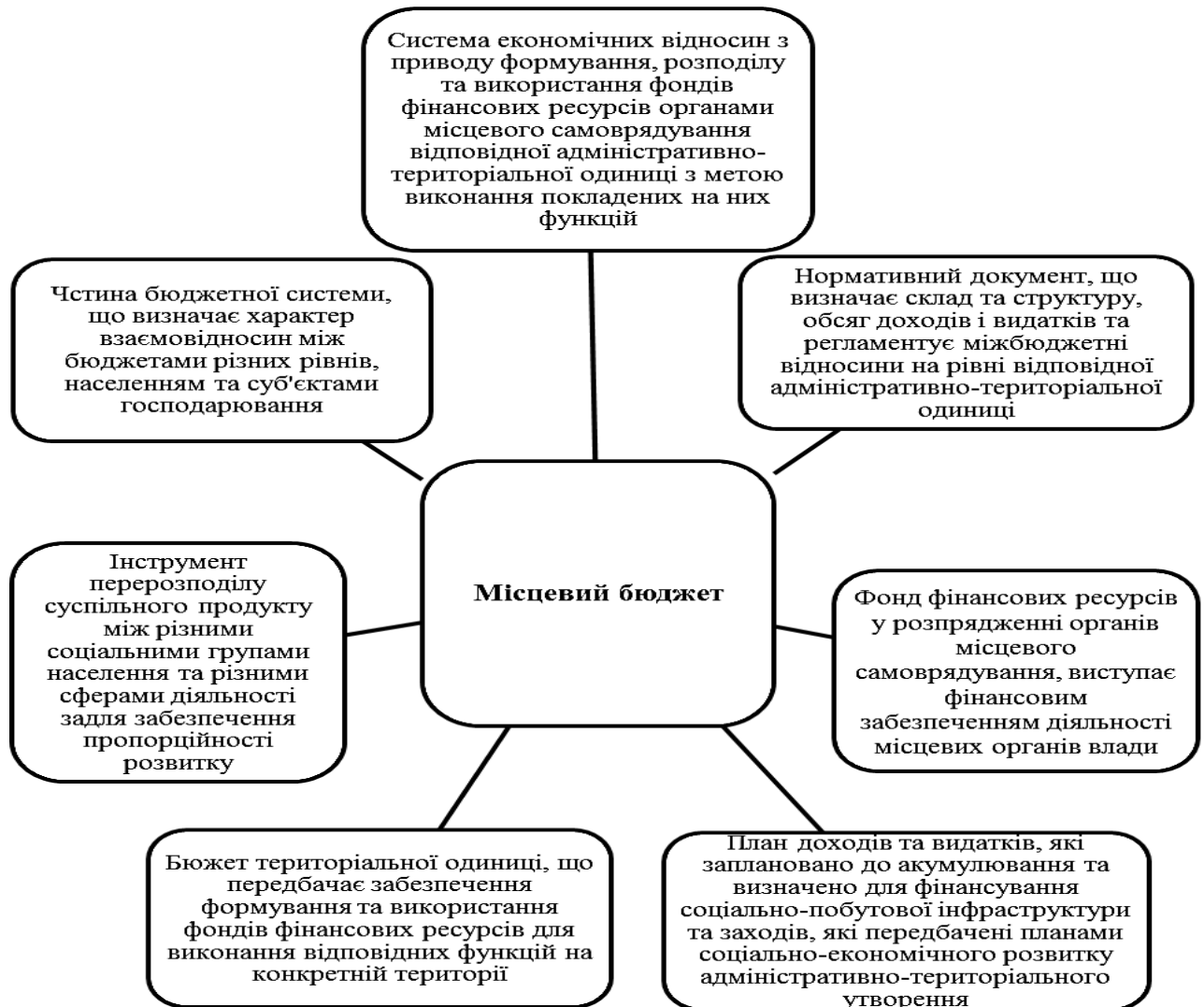

Рис.1.2. Систематизація підходів до визначення місцевого бюджету

Джерело [12].

Це дозволяє органам місцевого самоврядування краще виконувати свої функції, зокрема:

- забезпечити надання населенню якісних послуг, таких як освіта, медицина, культура, соціальне забезпечення;
- розвиток інфраструктури, особливо доріг, навчальних закладів, медичних та культурних закладів;
- залучення інвестицій та створення робочих місць.

Створення ОТГ є одним із ключових елементів реформи децентралізації в Україні. Ця реформа спрямована на зміцнення місцевої автономії та покращення якості життя громадян. Передумовою економічного зростання суб'єктів регіонального розвитку України є вирішення актуального завдання зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування шляхом підвищення оподаткування, особливо місцевого.

Дослідження теоретичних засад процесу формування бюджетів місцевих громад призвело до появи практичної, чіткої та глибокої діагностики тенденцій розвитку та передумов запровадження бюджетів на місцевому рівні в Україні. Для вивчення процесу складання бюджету, виявлення суттєвих закономірностей та запобігання проблемам, які виникають у процесі виконання бюджету в сучасних умовах, необхідний аналіз дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів, особливо власних доходів місцевих бюджетів. Загальні кошти місцевих бюджетів та трансфери з державного бюджету місцевим бюджетам.

1.2 Державна регуляторна політика розвитку місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації

Головною метою фіскальної децентралізації є не лише підвищення ефективності та якості надання місцевих публічних послуг, а й забезпечення сталого розвитку, економічного зростання та зменшення бідності території. Адже сталий розвиток передбачає ефективне управління ресурсами та динамічний процес економічного зростання, який передусім базується на

платформі партнерства між державою, приватним сектором та громадянським суспільством. Фінансова децентралізація сприятиме збільшенню ресурсної бази та ефективності місцевої автономії, запровадженню інновацій, розвитку людських ресурсів і підприємництва, покращенню екології.

Реалізація фіскальної децентралізації супроводжується впливом на різні елементи місцевої фіскальної системи, і для адаптації до нової ситуації необхідно прийняти реформи місцевої автономії. По-перше, змінюється роль державних органів та органів місцевого самоврядування в місцевій фіскальній системі (табл. 1.1), а також взаємовідносини між ними та характер взаємовідносин.

Таблиця 1.1

Роль органів влади в контексті фінансової децентралізації

Рівень влади	Роль
Державні органи влади	Створення національної політики і стратегій державного розвитку, розробка систем і керівних принципів для органів місцевого самоврядування, надання бюджетних трансфертів для забезпечення виконання делегованих повноважень, а також моніторинг та надання підтримки органам місцевого самоврядування в забезпеченні населення публічними послугами.
Органи місцевого самоврядування	Управління фінансовими ресурсами в контексті національної політики та стратегій державного, регіонального і муніципального розвитку, які відповідають потребам місцевого населення і орієнтовані на досягнення цілей соціально-економічного розвитку територіальних утворень

Джерело: [22].

Відносини та характер взаємовідносин державних органів та органів місцевого самоврядування здебільшого змінилися з вертикальних на горизонтальні. Посилюється адміністративний вплив органів місцевого самоврядування на інституційні об'єкти – фінансові ресурси. В результаті вони менш залежать від адміністрації в прийнятті рішень і підвищується ступінь їхньої відповідальності за їх виконання.

Джерела фінансових ресурсів стають більш диверсифікованими за змістом, виходячи за рамки податкового рівня та перетворюючись на

інструменти управління та стаючи невід'ємною частиною місцевої фінансової системи, визначаючи напрямок та інтенсивність диверсифікованих потоків коштів. Повинна бути сформована цілісна система взаємопов'язаних інструментів, здатних працювати безперервно, послідовно і синхронно, і створювати додаткову вартість у кожній точці зростання ресурсів за умови ефективного використання коштів.

Ефективність фінансової децентралізації характеризується формуванням надійної платформи для соціально-економічного зростання територіальних суспільних систем усіх рівнів, що має супроводжуватися підвищенням рівня та якості життя людей. Основними перевагами фінансової децентралізації можна назвати те, що вона може забезпечити горизонтальну та вертикальну бюджетну конкуренцію, принести користь регіональному та регіональному економічному розвитку, покращити якість державних послуг і потенційно підвищити ефективність розподілу бюджетних коштів. Такі послуги орієнтовані на забезпечення особистих уподобань мешканців території. Тим не менш, фінансова децентралізація призвела до появи низки економічних і політичних ризиків, пов'язаних із зміщенням фокусу на задоволення місцевих інтересів і зменшення ваги регіональних і національних інтересів. Основні переваги та недоліки фінансової децентралізації показано на рисунку 1.3.

Водночас необхідно зазначити, що результати децентралізації відразу відображаються на покращенні соціально-економічних умов громад завдяки фінансовій та галузевій децентралізації. Збільшення кількості джерел доходу та надходжень, підвищення рівня доступності послуг; значно покращено соціально-економічний стан громади, особливо в оновленні місцевої інфраструктури та будівництві соціальних об'єктів. Об'єктивною необхідністю для України встановлення нових економічних відносин є забезпечення гарантій фінансової незалежності місцевої влади.

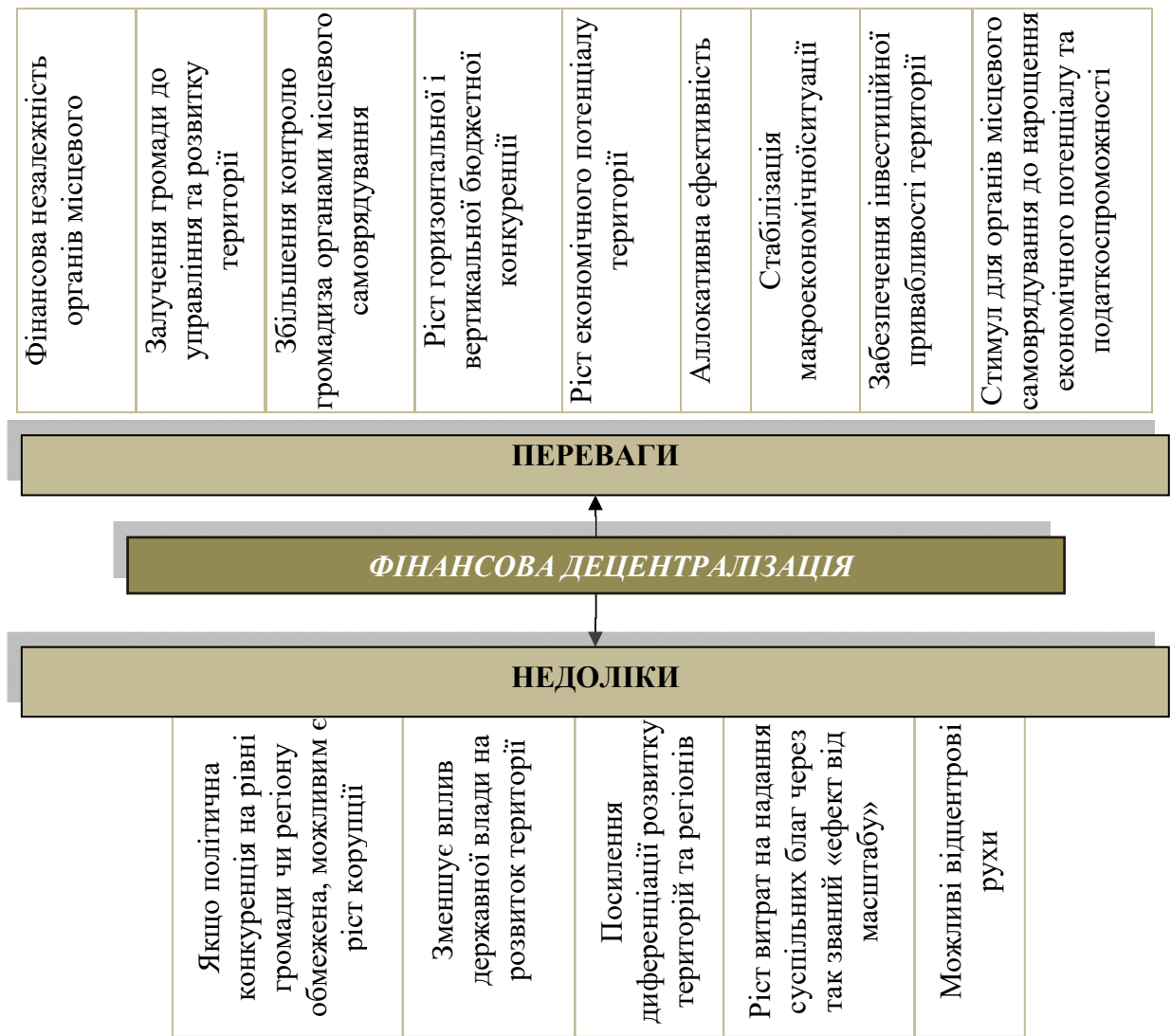

Рис. 1.3. Переваги та недоліки та фінансової децентралізації

Джерело: [25].

Процвітання національної економіки безпосередньо залежить від фінансової стабільності розвитку регіонів. Практика показує, що сьогодні перед місцевою владою стоять складні та серйозні проблеми, лише задіявши фінансові механізми, використовуючи сучасні фінансові технології для збагачення місцевих бюджетів, активізації економічного зростання та підвищення рівня добробуту населення.

Місцеве самоврядування лише за наявності достатніх фінансових ресурсів може цілеспрямовано впливати на формування суспільних відносин. Тому необхідно зміцнювати та розширювати фінансову базу органів місцевого

самоврядування, на які покладено виконання повноважень відповідно до чинного законодавства України.

Серед розглянутих міжнародних угод у цій сфері провідну роль відіграє Європейська хартія про місцеве самоврядування [8], яка узагальнила вимоги своїх попередників і згодом певною мірою повторила її положення. Наша країна схвалила Хартію в 1997 році, але на практиці існують проблеми з реалізацією її вимог. Однією з важливих вимог Хартії є різноманітність і гнучкість у фінансовій підтримці та забезпечення того, щоб наявні ресурси, наскільки це можливо, відповідали фактичному збільшенню вартості виконуваних завдань.

В умовах децентралізації та збільшення самостійності місцевих бюджетів місцеві органи влади несуть відповідальність за результати своєї фінансової діяльності та потребують розробки та використання ефективних та наукових методів оцінки фінансового забезпечення місцевих бюджетів. В основному це стосується вибору відповідних регуляторних інструментів та прогнозування показників місцевих бюджетів. Оцінка фінансового забезпечення місцевих бюджетів є важливим регуляторним підходом, який надає інформацію про ефективність місцевого управління, фінансову незалежність місцевих бюджетів від національних органів влади та достатність ресурсів для виконання покладених на них функцій і зобов'язань. їх.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

На основі змістовного аналізу наукових точок зору та методів ідентифікації поняття місцевого бюджету показано багатоаспектність характеристик місцевого бюджету та виділено такі особливості формування місцевого бюджету в умовах фіскальної децентралізації:

1) підготовка місцевих бюджетів є відображенням формування місцевого бюджету та фіскальної політики на основі потреб й визначених переваг розвитку територій;

2) місцевий бюджет є відображенням місцевих відносин бюджету;

3) місцеві бюджети є невід'ємною частиною національної фінансово-бюджетної системи, бо місцеві бюджети мобілізують значну частину їх фінансових ресурсів;

4) перерозподільний характер, кінцевим результатом якого є соціально-економічний розвиток території і досягнення вищого рівня добробуту народу;

5) місцеві бюджети є фінансовою основою для досягнення основних цілей суспільства, оскільки є джерелом фінансового забезпечення здійснення місцевим самоврядуванням своїх функцій.

РОЗДІЛ 2.

СТАН РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Системні концепти розвитку місцевих бюджетів на засадах децентралізації

Відповідно до положень попереднього абзацу метою фінансового забезпечення розвитку територіальної громади є формування фонду фінансових ресурсів, обсяг якого повинен бути достатнім для забезпечення виконання економічних, соціальних та адміністративних планів. соціально-економічний розвиток, зміцнення самостійності територіальних громад, задоволення потреб населення та підвищення рівня його життя.

Для досягнення цієї поставленої мети необхідно було виконати і такі завдання:

- забезпечити формування їх фінансово-матеріальної бази для забезпечення соціально-економічного розвитку громади;
- сприяти розвитку наявних фінансових ресурсів місцевих бюджетів та забезпечувати визначення нових джерел фінансування;
- забезпечити оптимальне використання наявних ресурсів;
- створити передумови як для ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування, жителів громади, комерційних структур, громадських організацій та й позабюджетних фондів для сприяння розвитку територіальних громад та налагодженню ефективних взаємовідносин між різними рівнями органів управління.

Деталі запропонованої концепції можна представити наступними системними концептами:

Концепт 1. Децентралізація загальнодержавного політичного управління та територіально-економічної системи, а також перерозподіл повноважень у фінансовій сфері є невід’ємними складовими загального процесу змістовного

надання територіальним утворенням права на місцеве самоврядування. Зміст реальної економіки та управління.

Концепт 2: Підвищити фінансову спроможність територіальних утворень неможливо без удосконалення просторової організації влади (одною зі складових якої є органи місцевого самоврядування), що безпосередньо пов'язано з реформою адміністративно-територіального устрою.

Концепт 3. У контексті реалізації політичної, адміністративної та фінансової децентралізації між територіальними громадами в особі органів місцевого самоврядування може виникнути та загостритися інституційна конкуренція, яка може проявлятися у конкурентному впровадженні змінних інституційних рамок.

Концепт 4. Фінансова автономія та фінансова незалежність органів місцевого самоврядування є відображенням і формою прямого (у фінансовій сфері) та опосередкованого (через зростання можливостей місцевих інституцій та органів влади надавати якісні публічні послуги). Вирішувати питання місцевого значення на розширеній фінансовій основі) для реалізації інтересів територіальних громад.

Концепт 5. Бюджетні системи на всіх рівнях мають різноманітні джерела доходів із чітким географічним походженням. Отже, джерелом податкових надходжень є доходи фізичних та юридичних осіб, які зареєстровані або проживають на певній території, а неподаткові – переважно результат діяльності конкретної адміністративно-територіальної одиниці.

Концепт 6. Що стосується розширення фінансової автономії органів місцевого самоврядування, то вимоги до найповнішої реалізації принципу субсидіарності повинні бути спрямовані на забезпечення ефективної інтеграції політичних і адміністративних цілей і фінансових і економічних цілей. На цій основі здійснюється управління державою через ієрархічну структуру державних функцій і місцевих питань.

Концепт 7. Розширення фінансового простору місцевого самоврядування – це передусім управлінський процес, який забезпечує на територіальні громади

в особі органів місцевого самоврядування переважно опосередкований регуляторний вплив (передусім через використання фінансових і податкові важелі).

Теоретично процес фіскальної децентралізації передбачає передачу відповідальності за планування, управління, залучення та розподіл фінансових ресурсів від національних до місцевих органів влади. У той же час повинні виконувати лише ті завдання, які не можуть бути більш ефективно виконані на місцевому рівні. Децентралізація спрямована на створення умов для взаємодоповнюваності функціонування національних і місцевих органів влади, унеможлиблюючи таким чином дублювання відповідальності та повноважень [2].

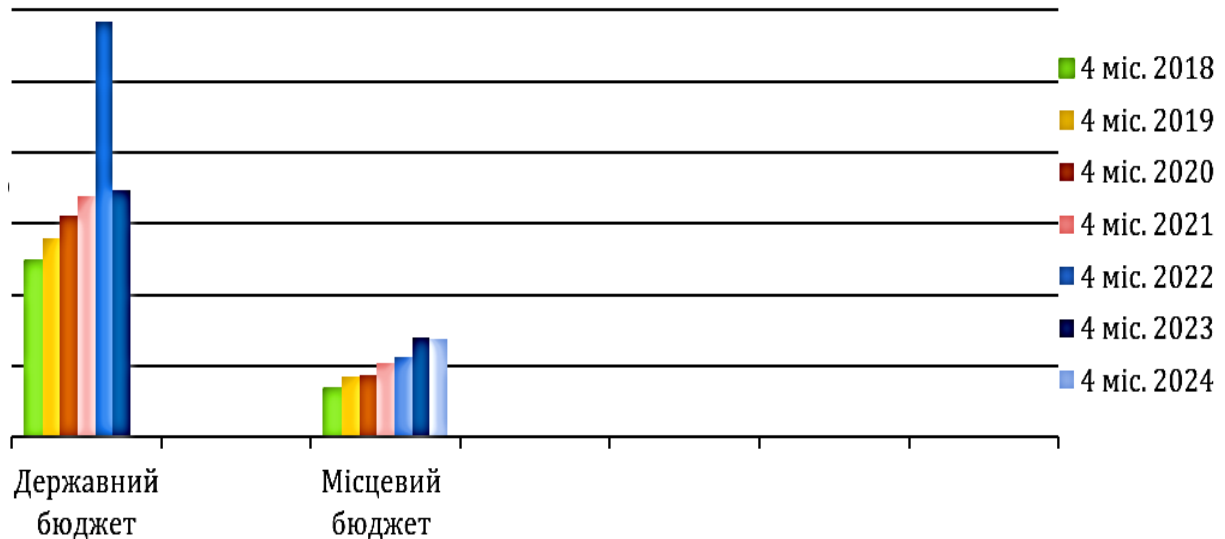
Отже, у контексті визначення напряму фіскальної децентралізації використання цільового орієнтиру щодо розширення фіскального простору має передусім сприяти посиленню перспективного характеру бюджетного процесу (на основі підкреслення цільової спрямованості бюджетних видатків).), а по-друге, посилити фіскальну дисципліну, одночасно розширюючи можливості для покращення бізнес-середовища.

2.2. Оцінка місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації

Визначено, що в умовах реформи оптимізації адміністрування та делегування повноважень сформувати дохідну частину місцевих бюджетів досить складно. Це потрібно вирішувати на національному рівні. На рівні місцевих бюджетів за сучасних умов акумулюється більшість фінансових ресурсів, тому місцеві бюджети є основною ланкою загальнодержавної бюджетної системи. Якщо розглядати роль місцевих бюджетів, то в усьому світі вона в основному визначається типом економічної системи та спрямованістю суспільного розвитку. Для України сьогодні особливо

важливою є спроможна місцева автономія, яка інтегрує відповідні фінансові ресурси та забезпечує виконання своїх завдань.

Доходи загального фонду Державного та місцевих бюджетів показано на рис. 2.1.

**Рис. 2.1. Доходи загального фонду без трансфертів
за 4 міс. 2018 – 2024 років**

Джерело: [5].

Аналіз місцевих бюджетів за перші чотири місяці 2024 року є надзвичайно необхідним з точки зору розуміння фінансової ситуації та ефективності управління на рівні громади області. Цей період є критично важливим для оцінки поточних тенденцій у бюджетному процесі та визначення можливих майбутніх проблем, які можуть вплинути на стабільність місцевого бюджету. У перші чотири місяці 2024 року на місцеві бюджети чекає багато викликів і змін, які потребують ретельного аналізу та розробки стратегічних рішень для подолання можливих труднощів у майбутньому (рис. 2.2).

Безумовно, скасування ПДФО суттєво впливає на місцеві бюджети. Водночас надходження від інших податків також суттєво змінилися, зокрема на рівні регіонів та громад. Тому особливу увагу слід приділити динаміці доходів і видатків місцевих бюджетів та впливу зовнішніх факторів на їх фінансовий

стан. Важливим аспектом є законодавчі зміни, пов'язані з перерозподілом податкових надходжень, зокрема скасування податку з доходів військових, що суттєво вплинуло на доходи територіальних громад.

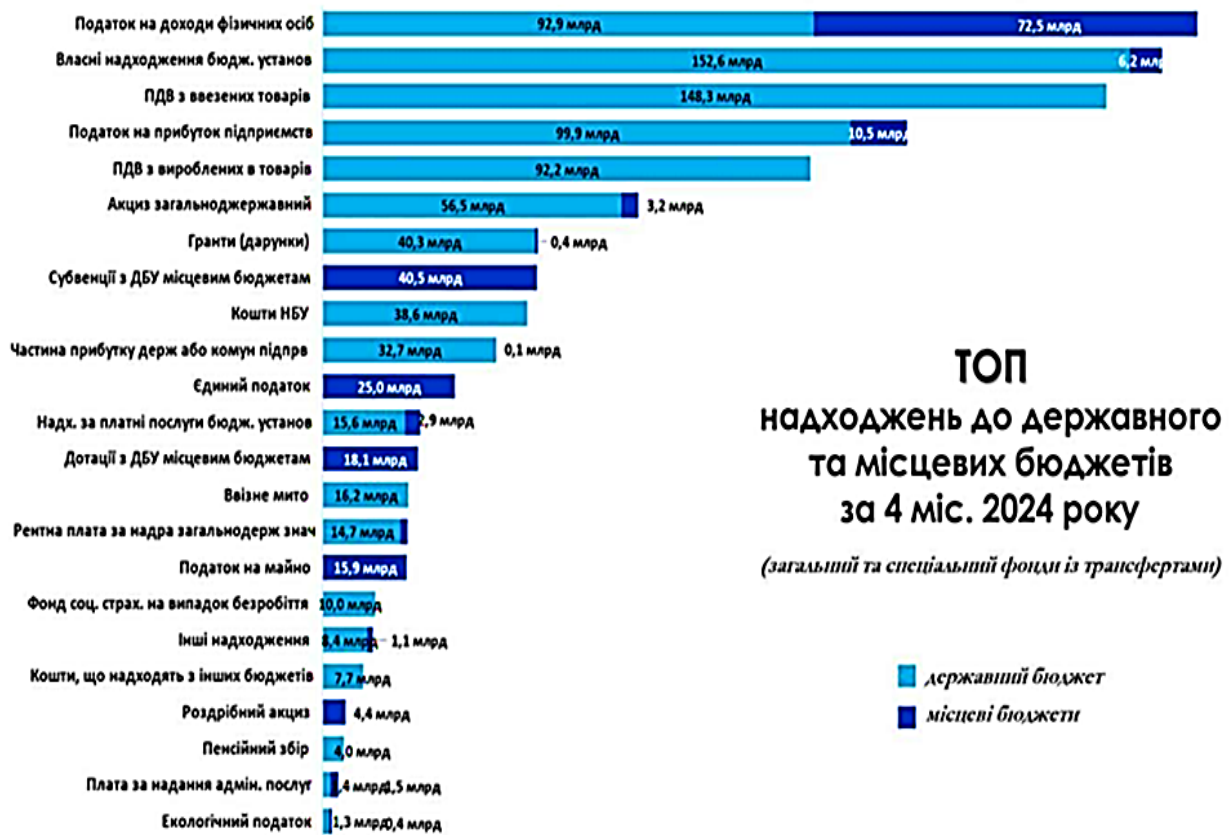
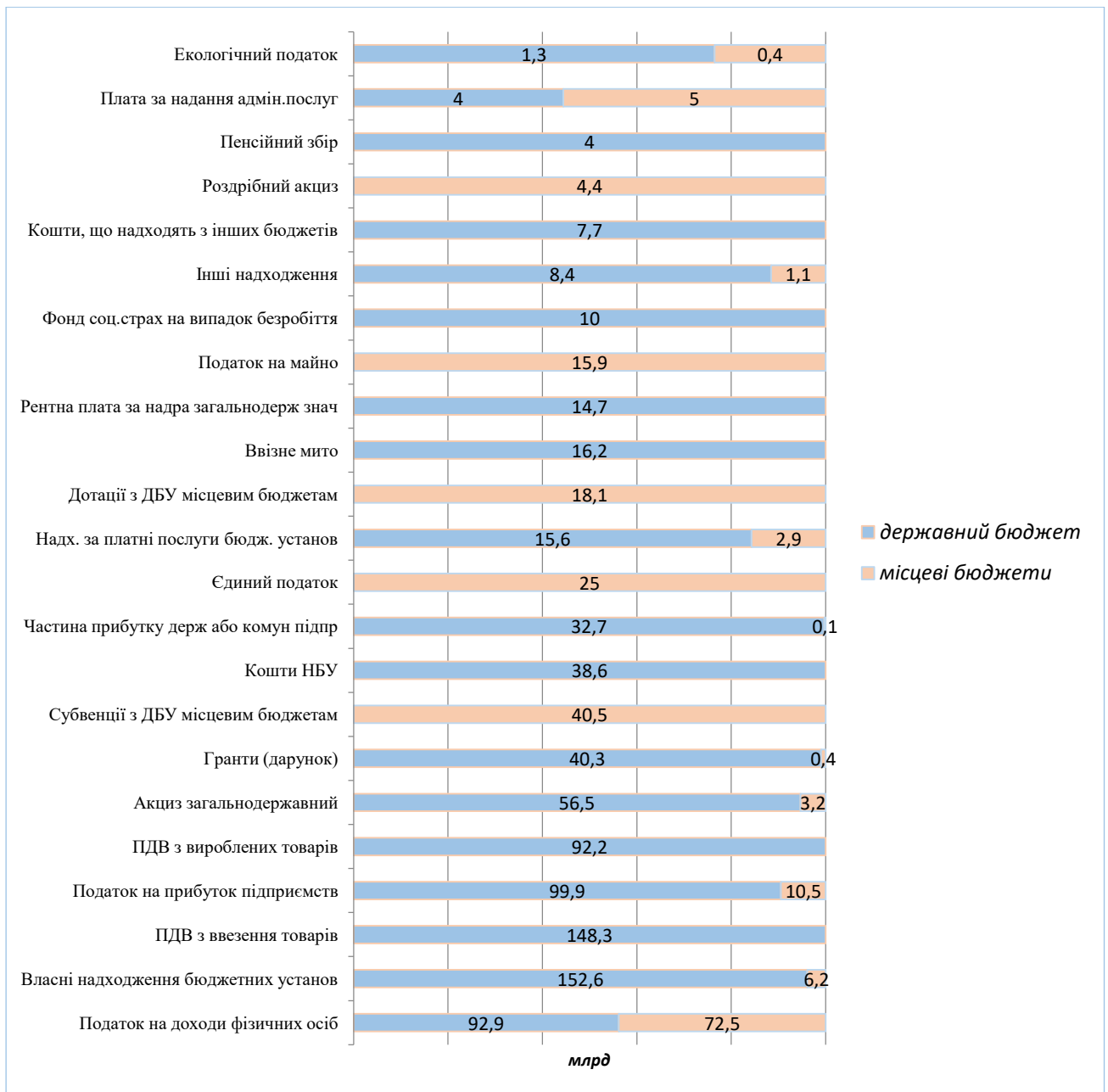

Рис. 2.2. Надходження до Державного та місцевих бюджетів за 4 місяці 2024 року

Джерело: [15].

Варто також розглянути економічну та соціальну ситуацію в країні та її вплив на виконання бюджетних показників (рис. 2.3). Водночас фонди громад є недержавними благодійними організаціями, метою яких є: покращення якості життя у громадах у межах своєї діяльності. Вони визначають потреби місцевих громад, заохочують благодійні пожертвування та акумулюють кошти, з яких надають гранти на реалізацію ініціатив, спрямованих на вирішення важливих для місцевого суспільства питань.

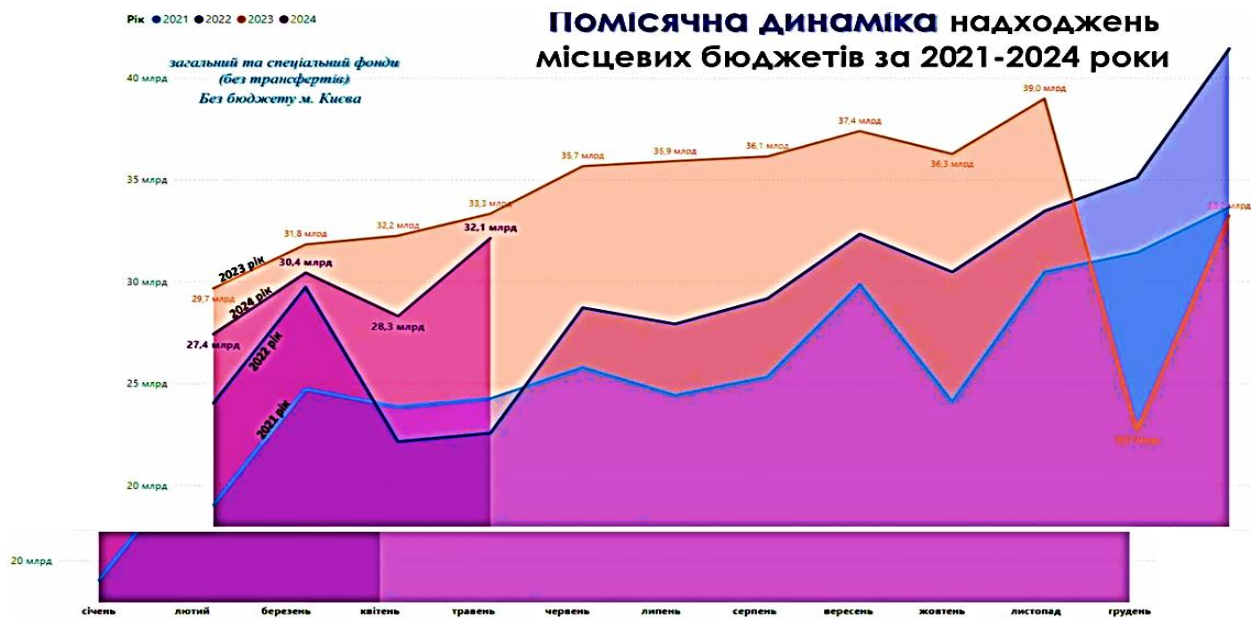
**Рис. 2.3. Надходження до Державного та місцевих бюджетів
у 2024 році**

Джерело: [15].

Конкретний концептуальний підхід має на увазі використання інформаційних технологій для підвищення прозорості бюджетного процесу на всіх етапах його виконання, що можна продемонструвати за допомогою таких заходів:

- Надати можливість громадськості брати участь у підготовці та обговоренні проектів місцевих бюджетів;

- оприлюднює інформацію про видатки та використання бюджетних коштів місцевих бюджетів;
- Участь громадськості у розвитку територій соціально-економічного розвитку території. Ситуація наповнення місячного бюджету представлена на рисунку 2.4.

**Рис. 2.4. Помісячна динаміка надходжень місцевих бюджетів
за 2021-2023 роки**

Джерело: [12].

Якщо поглянути на місячну динаміку надходжень до місцевих бюджетів за 2021-2023 роки, то у 2022 році доходи суттєво впали, починаючи з березня, через повномасштабне вторгнення, але у травні показник повернувся до рівня вище довоєнного 2021 року. Громади продемонстрували стійкість, фінансову автономію та стабільність у фінансуванні державних послуг. У результаті реформ децентралізації ефективно прийняття управлінських рішень на місцях забезпечує державне управління та виконання всіх повноважень, як власних, так і делегованих, на місцевому рівні.

З прийняттям змін до Бюджету України [3] та Податкового кодексу [4] визначено абсолютно нову фінансову організацію діяльності органів місцевого самоврядування через створення переліку джерел надходжень та впровадження

державного податку. система розподілу. Системи суттєвості та бюджетного вирівнювання. Суттєві зміни відбулися у способі формування споживчої потужності – споживча потужність повністю передана на рівень важливих обласних міст, регіонів та регіональних громад. Починаючи з 2015 року, місцеві бюджети отримали такі види трансфертних платежів: освітня субвенція, субвенція на навчання праці та субвенція на лікування [5] (рис. 2.5).

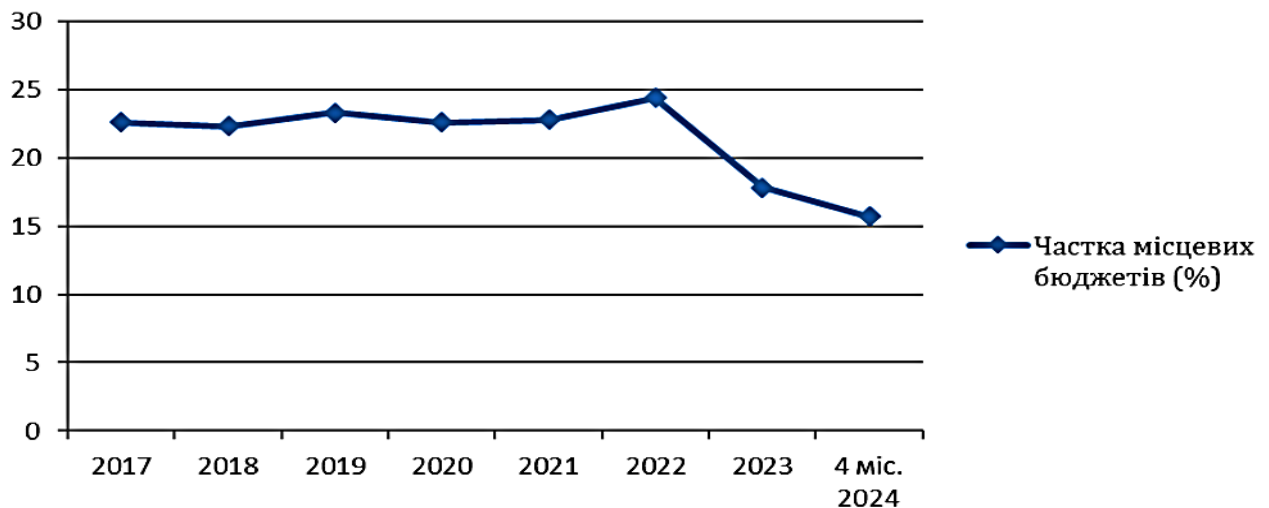

Рис. 2.5. Частка місцевих бюджетів в доходах зведеного бюджету України (2017 – 2024 рр.)

Джерело: [12].

Відповідно до бюджетної класифікації доходи місцевого бюджету поділяються на п'ять категорій: податкові доходи (надходження від власності та господарської діяльності; адміністративні збори та платежі), доходи від операцій з капіталом (доходи від продажу майна, товарів і землі); довірчі кошти [6]. Наскільки досягнута фіскальна децентралізація, можна оцінити, проаналізувавши динаміку доходів місцевих бюджетів України, зокрема порівнявши частку доходів державного та місцевих бюджетів у ВВП.

Коефіцієнт податкоспроможності є одним із показників, що відображає достатність податкових надходжень місцевого бюджету для забезпечення видатків. Він розраховується на основі співвідношення видатків місцевого бюджету до податкових надходжень та загальних надходжень до місцевого бюджету, як показано на рисунку 2.6.

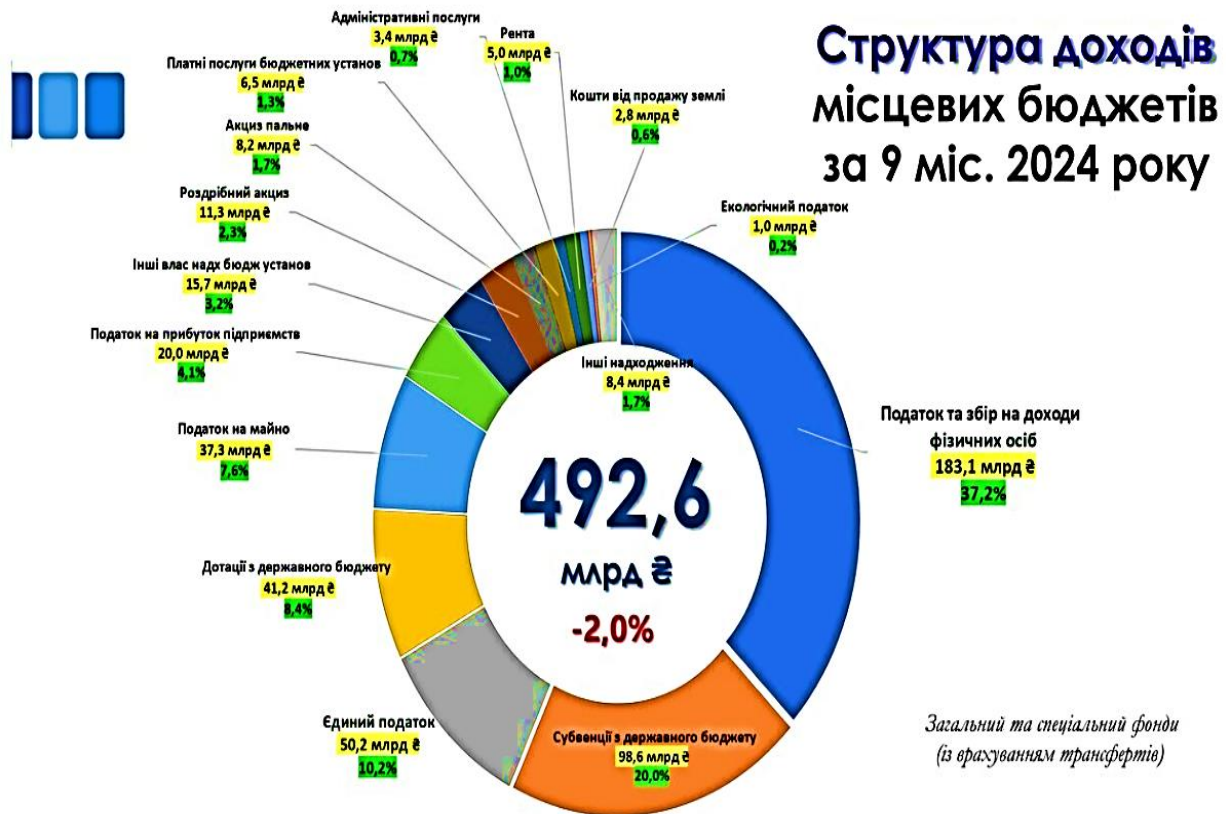

Рис. 2.6. Структура доходів місцевих бюджетів за січень-вересень 2024 року.

Джерело: [12].

Структури доходів місцевих бюджетів за видами бюджетів за січень – вересень 2024 року наведено на рисунку 2.7.

Головним джерелом стало: податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), що становив 183,1 млрд. грн. (58 %) усіх податкових надходжень. По-друге – єдиний податок – 50,2 млрд. грн. (16%), на третьому – податок на майно, який становить 37,3 млрд. грн. (12 %). Інші джерела надходжень, саме такі як податок на прибуток, акциз з роздрібної торгівлі, рента та екологічні податки, мають меншу частку (з 6 % до 1 %), але також відіграють важливу роль у наповненні місцевих бюджетів.

Рис. 2.7. Структура доходів по типах бюджетів за січень – вересень 2024 року

Джерело: побудовано на основі даних [9].

На цьому рисунку представлена структура доходів місцевих бюджетів за видами місцевих бюджетів за дев'ять місяців 2024 року. Загальний обсяг надходжень різний за видами бюджету: найбільше у містах – 249,4 млрд. грн., найменше – у сільській місцевості – 51,4 млрд. грн. Для міського бюджету (як і інших бюджетів) основним надходженням є податок на доходи фізичних осіб у сумі 93,9 млрд. грн., що значно перевищує частку інших надходжень. Велику частину становлять також трансфери – 72,8 мільярда гривень. Подібну структуру мають бюджети міст і сіл, у яких також значна частка податку на доходи фізичних осіб (15,5 млрд. грн. у містах та 14,9 млрд. грн. у селах відповідно). При цьому для сільського бюджету особливо важливою є роль трансфертних платежів – 19,9 млрд. грн. (понад 38%).

Бюджет міста Києва відрізняється від інших міст тим, що значну частку займає податок на доходи фізичних осіб (29,7 млрд. грн.), хоча частки єдиного податку та податку на майно значно менші.

У 2023 та 2024 роках податкові надходження залишаються основним джерелом надходжень до місцевих бюджетів, але їх частка дещо зменшиться з 67 % у 2023 році до 65 % у 2024 році (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Помісячна динаміка трансфертів з Державного бюджету до місцевих бюджетів у 2021 – 2024 роках

Джерело: [19].

У квітні 2024 року Міністерство фінансів відповідно до бюджетного законодавства забезпечило перерахування до місцевих бюджетів 22,4 млрд. гривень міжбюджетних трансфертів, що становить 94 % передбачених розписом асигнувань, а саме:

- базовий обсяг перерахування дотації – 1,8 млрд. грн. (100 % поточного розподілу);
- Обсяг додаткових перерахувань дотації – 3,6 млрд. грн. (100 % до асигнувань).

Залишки коштів на рахунках загального та спеціального фондів місцевих бюджетів та бюджетних установ станом на 1 травня становили 155,6 млрд. грн. і зросли на 14,9 млрд. грн. на 1 квітня. Завдяки цим ресурсам органи місцевого

самоврядування й надалі зможуть фінансувати першочергові потреби на місцевому рівні. Статус виконання бюджетного плану показано на рисунку 2.9.

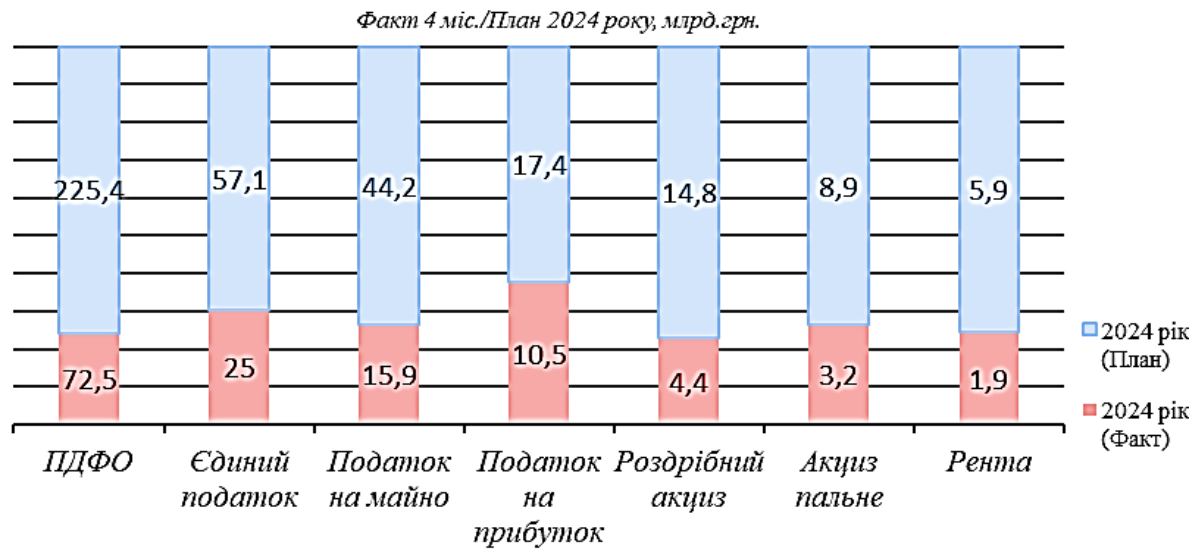

Рис. 2.9. Виконання планових показників наповнення бюджету у 2024 році

Джерело: побудовано на основі даних [9].

Подивимося на виконання запланованих показників. Найбільшу питому вагу в податкових надходженнях займає податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) з показником виконання 32% із запланованих 225,4 млрд. грн., фактичним збором – 72,5 млрд. грн. Єдиний податок склав 44 % із запланованих 57,1 млрд. грн., а фактично – 25 млрд. грн. По податку на майно виконано 36 % від плану 44,2 млрд. грн., або 15,9 млрд. грн. Найкраще виконання програми показало податок на прибуток підприємств – 61 %, зібрано 10,5 млрд. грн. із запланованих 17,4 млрд.

Роздрібний акциз та акциз на пальне планується запроваджувати за нижчими ставками – 30 % та 36 % відповідно. Роздрібного акцизу фактично надходили 4,4 млрд. грн. при плані 14,8 млрд. грн., акцизу на пальне – 3,2 млрд. грн. при плані 8,9 млрд. грн. Оренду виконано на 32 %, а фактичні надходження зросли із запланованих 5,9 млрд. грн. до 1,9 млрд. грн. Загалом дані свідчать про те, що плани на перші чотири місяці 2024 року відповідають плану, з певним перевитратами податку на прибуток.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

На основі аналізу структури місцевих бюджетів України виявлено такі тенденції: у структурі доходів місцевих бюджетів зростає частка власних доходів; в умовах децентралізації частка офіційних трансфертів у доходах місцевих бюджетів в Україні зростає порівняно з національним доходом, хоча ця частка в доходах зведеного бюджету України є незначною й коливається, що й свідчить про певну диспропорцію у розвитку місцевих бюджетів та і їх подальшому фінансовому забезпеченні. Аналіз динаміки доходів місцевих бюджетів в Україні дозволяє виявити деякі тенденції, зумовлені фіскальною децентралізацією.

Частка офіційних трансфертів у доходах місцевих бюджетів України хоча й зменшується, але залишається досить високою, що не сприяє ефективності механізму фінансової підтримки регіонів, що вимірюється обґрунтованим балансом між доходами місцевих бюджетів та трансфертами із державного бюджету. Досягнення ж такого балансу вимагає й забезпечення фінансової спроможності та незалежності місцевих органів влади.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Становлення місцевих бюджетних систем у європейських країнах відбувалося в умовах процесу децентралізації, що безпосередньо впливає на ступінь фінансової самостійності місцевих бюджетів. Хоча організація системи місцевих бюджетів має свої особливості (формування дохідної складової та визначення видаткової спроможності, організація системи міжбюджетних трансфертів тощо), вона базується на максимальному наближенні надання публічних послуг. своїх споживачів.

На основі динамічного аналізу частки видатків і доходів місцевих бюджетів у ВВП можна скласти попередні уявлення про конкретну ситуацію побудови та функціонування європейських національних бюджетних систем. Загальну оцінку досягнутого рівня бюджетної децентралізації можна зробити лише за допомогою інструментів, які аналізують інституційне середовище системи державних фінансів кожної країни. Фінансові системи більшості економічно розвинених країн, 1998-2017 рр. Він характеризується відносно стабільними масштабами перерозподілу ВВП у місцевих бюджетах.

Для скандинавських країн видатки місцевих бюджетів продовжують перевищувати 20% ВВП у 2013-2017 роках порівняно з 1998-2002 роками. збільшився на 1,3 в.п.; питома вага доходів бюджету у ВВП зросла відповідно на 1,4 в.п. Слід зазначити, що модель держави, яка активно бере участь у забезпеченні економічної та соціальної стабільності, є характерною рисою скандинавських країн, що відображається в побудові їх особливої бюджетної системи. Ці показники за весь період перевищували 10,0 % в Італії, Польщі, Хорватії, Чехії, Великій Британії, Угорщині та Франції. Для Угорщини масштаби перерозподілу ВВП через місцеву бюджетну систему за п'ятирічний період значно зменшилися на 5,1 %.

Обов'язковість планування, дублювання фіскальних функцій на всіх

рівнях управління тощо. Стратегічним фокусом еволюції державно-бюджетних відносин у країнах з економікою, що розвивається, є раціональний розподіл і адміністративно-політичних й фінансових функцій і між центральними та й місцевими органами влади з урахуванням регіональної структури та міжнародної спеціалізації національної економіки. При цьому кошти місцевого бюджету в основному спрямовуються на розвиток територіальних громад, охорону та відновлення довкілля, громадські, природоохоронні та соціальні, особливо освітні та медичні послуги.

Загальною рисою розвитку бюджетного федералізму в європейських країнах є те, що рівень децентралізації у видатковій частині завжди вищий за відповідний показник у дохідній. ВВП рівномірно перерозподіляється через видаткову та дохідну складові місцевих бюджетів, а отримані місцевими бюджетами міжбюджетні трансферти сприяють фінансовому вирівнюванню, ліквідації міжрегіональних диспропорцій та штучному збалансуванню системи.

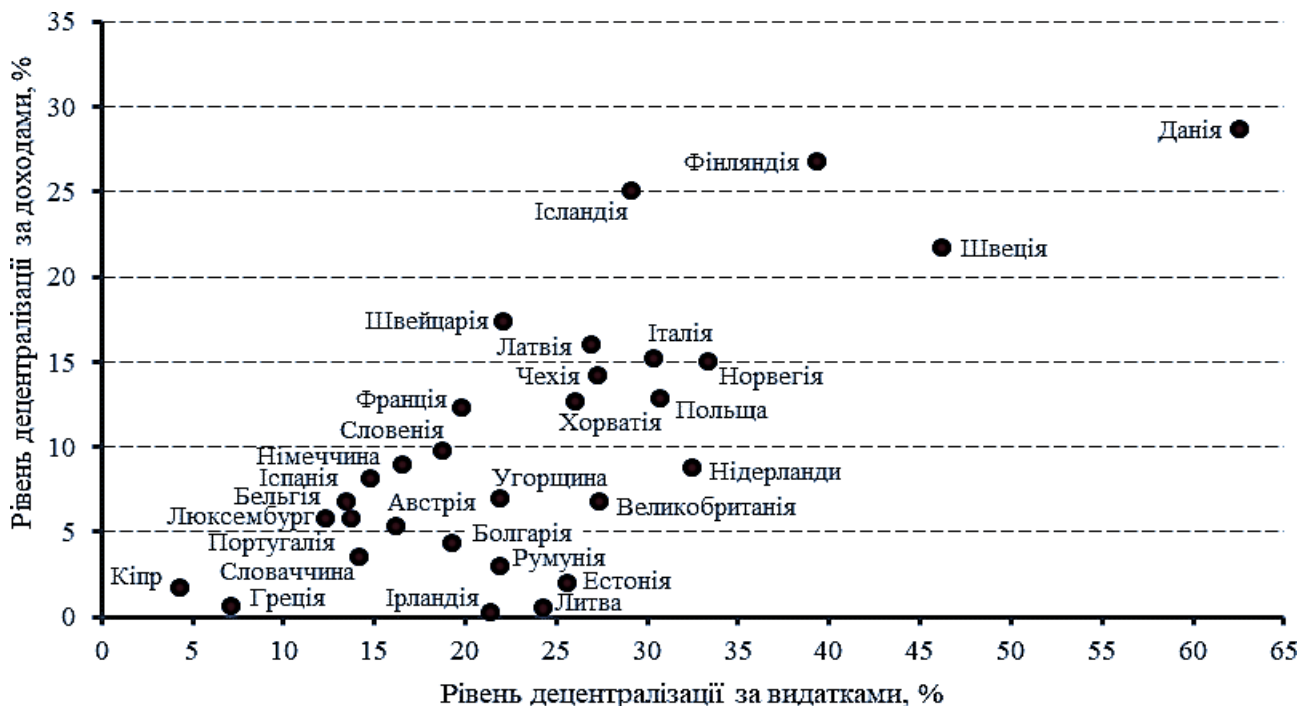

Рис. 3.1. Бюджетна децентралізація за доходами та видатками в країнах Європи %

Джерело: [27].

Для Кіпру та Мальти характерні суттєво низькі показники бюджетної

децентралізації, що вірогідно пояснюється особливостями адміністративно-територіального устрою. Греція також має помірний рівень фіскальної автономії (середня децентралізація доходів 0,7% і середня децентралізація витрат 7,1%), що в основному спричинено природними та географічними умовами та ризиком фрагментації. Держава надає фінансову підтримку органам місцевого самоврядування на основі ресурсного механізму центрального самоврядування для підтримки довгострокової стабільності місцевих фінансів як невід'ємної частини макропруденційного стратегічного плану управління. Загалом більшість країн у вибірці 1998–2017 років характеризуються високим рівнем фіскальної децентралізації: понад 10 відсотків для видатків і понад 5 відсотків для доходів (Рис. 3.1).

Фінляндія та скандинавські країни характеризуються найвищим ступенем децентралізації, а моделі фіскального простору сягають середини 20-го століття. Відповідність соціальному ринковому господарству, стабільності та високим темпам розвитку, належному рівню життя людей. У цій групі країн широкомасштабний перерозподіл ВВП через системи державних фінансів, особливо їхні потужні та адаптовані до контексту місцеві сектори, підтримується високоякісною відповідною інституційною підтримкою, яка може збалансувати індивідуальні та громадські інтереси. Асоціації можуть дестабілізувати як державні, так і приватні фінанси. Оподаткування є універсальним, і завдання вдосконалення фіскального простору полягає в систематичному збільшенні довіри суспільства до національної фіскальної політики та консенсусі щодо поточних податкових ставок і методів оцінки податкової бази. У дослідженні країн ОЕСР зібрані основні сучасні проблеми підходу до проектних цілей та окреслено перспективи його впровадження на рівні адміністративних суб'єктів. Вирішення цих проблем може значно підвищити ефективність бюджетної політики [3].

Систематизація та використання досвіду формування субнаціональних бюджетів у країнах Європи з урахуванням специфіки вітчизняного фіскального простору може забезпечити підвищення рівня бюджетної ефективності.

Бюджетна децентралізація в поєднанні з розумними інституційними обмеженнями може сприяти підвищенню якості надання державних послуг жителям територіальних громад, впливаючи на рівень добробуту. Вже простежується домінуюча тенденція децентралізації видаткової частини щодо відповідного показника дохідної. У структурі доходів місцевих бюджетів європейських країн домінують податкові надходження.

Зручність визначення фіскальних інструментів за місцевими бюджетами залежить від ряду факторів:

- ліквідність та прозорість податкової бази органів місцевого самоврядування;
- адміністративний устрій та економічний регіональний устрій;
- просторове розміщення та масштаби процесу урбанізації;
- мобільність населення, особливо в умовах глобалізації;
- необхідність забезпечення податкової конкурентоспроможності адміністративно-територіальних одиниць.

Удосконалити алгоритми формування місцевих бюджетів можна на основі впровадження довгострокового планування та прогнозування. У зарубіжній практиці формування проектів місцевих бюджетів враховує орієнтованість видатків на результат, посилює продуктивну складову, закріплює зв'язок бізнес-планування з перспективним плануванням.

Першочерговим завданням відповідної зовнішньої політики є забезпечення стабільності бюджетної системи на етапі економічного циклу, тому видається доцільним змінити стиль управління соціальною сферою та підвищити ефективність використання бюджетних коштів. Бюджетна політика у видаткових напрямках характеризується впровадженням ряду інноваційних підходів: участі територіальних громад, державно-приватного партнерства, тотального управління якістю, нульового бюджетування, програмно-цільового підходу.

Дослідження різноманітності та варіативності окремих аспектів практики формування місцевих бюджетів у країнах ЄС в умовах фіскальної

децентралізації призвело до систематизації досвіду окремих груп країн за такими ознаками: фінансова незалежність у видатках; ступінь фінансової автономності по відношенню до доходів;

У європейській практиці оцінка фінансів територіальної громади базується на аналізі рівня фінансової забезпеченості органів місцевого самоврядування територіальної громади та потенціалу місцевого самоврядування – здатність державних органів збільшувати власні доходи (рис. 3.2).

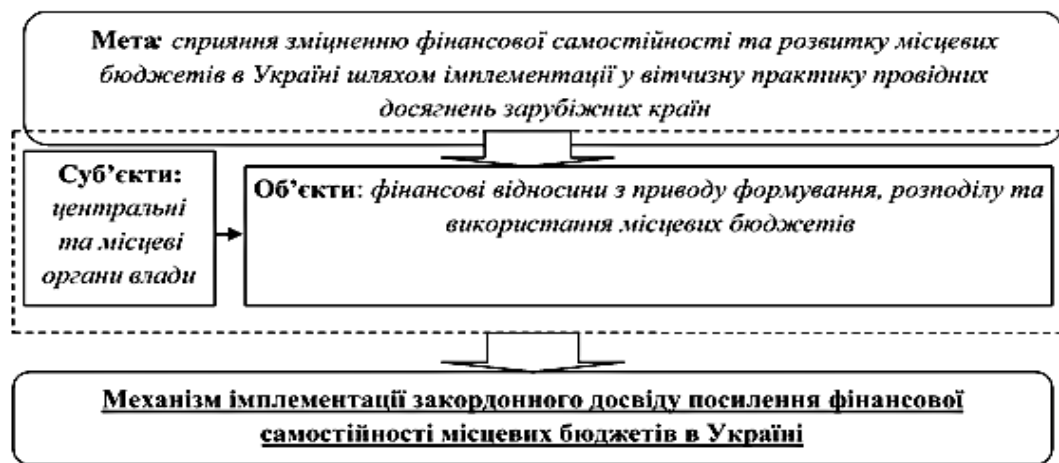

Рис. 3.2. Механізм імплементації зарубіжного досвіду посилення фінансової самостійності місцевих бюджетів в Україні

Джерело: [17].

Як проголошує Європейська хартія місцевого самоврядування, місцеві органи влади повинні «... мати у своєму розпорядженні достатні фінансові ресурси в межах своїх повноважень» та фінансові ресурси місцевих органів влади мають бути «пропорційними» ресурсам місцевого самоврядування.

Отже, перше положення і є умовою місцевої фінансової автономії та її реалізації на практиці принципів демократичного врядування, друге – гарантією необхідних ресурсів для фінансування завдань органів місцевого самоврядування. Аналітики міжнародних організацій вважають, що фінансова автономія в процесі мобілізації бюджетних ресурсів місцевих громад призвела до підвищення ролі органів місцевого самоврядування в державному управлінні

європейських країн [2]. Як зазначають науковці, автономія у мобілізації доходів означає незалежність у видатках. За показником автономності видатків місцевих бюджетів фінансові громади європейських країн поділяються на три групи [3]:

- Три скандинавські країни (Данія, Фінляндія, Швеція) та Швейцарія мають витрати бюджету громад, що перевищують 20 % ВВП;
- Велика група країн (країни-члени ЄС) з видатками бюджету громад від 6 % до 13 % ВВП (Франція, Німеччина, Іспанія, Італія та ін.);
- Деякі країни мають бюджетні витрати громад нижчі за 5 % ВВП (Греція, Кіпр, колишня Югославія, Македонія та Мальта).

Якщо реальну фінансову самостійність територіальних громад оцінюють за критерієм частки видатків місцевих бюджетів у ВВП, то фінансова незалежність територіальних громад у європейських країнах також відображається на рівні незалежного управління наявними фінансовими ресурсами. Роль місцевої влади в оптимізації витрат, мобілізації доходів та розширенні доходної бази місцевих бюджетів

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Дослідження різноманітності та варіативності окремих аспектів практики формування місцевих бюджетів у країнах ЄС в умовах фінансової децентралізації призвело до систематизації досвіду окремих груп країн за такими ознаками: фінансова незалежність у видатках; ступінь фінансової автономності по відношенню до доходів;

Перенесення податку на споживання є тенденцією в Європі, яка спрямована на збільшення частки доходу та прибутку в розпорядженні платників податків. У країнах з вищим рівнем економічного розвитку податкова структура тяжіє до прямих податків. У країнах з перехідною економікою переважають непрямі податки – завдяки простоті і стабільності в

адмініструванні розмір прямих податків зменшується внаслідок зниження загального рівня добробуту людей і збільшення кількості збиткових і збиткових підприємств. так, велика частка непрямих податків у структурі оподаткування свідчить про те, що податкова система є фіскально орієнтованою, а не соціально орієнтованою.

ВИСНОВКИ

1. На основі змістовного аналізу наукових точок зору та методів визначення поняття місцевого бюджету продемонстровано багатоаспектність характеристик місцевого бюджету та виділено такі особливості формування місцевого бюджету в умовах фіскальної децентралізації:

1) підготовка місцевих бюджетів є відображенням формування місцевого бюджету та фіскальної політики на основі потреб та і пріоритетів розвитку територій;

2) місцевий бюджет і є відображенням місцевих бюджетних відносин;

3) місцеві бюджети є невід'ємною частиною національної фінансово-бюджетної системи, бо саме місцеві бюджети і мобілізують значну частину фінансових ресурсів;

4) перерозподільчий характер, бо кінцевим результатом якого і є соціально-економічний розвиток території та й досягнення високого рівня добробуту народу;

5) місцеві бюджети є фінансовою основою для досягнення основних цілей суспільства, оскільки є джерелом фінансового забезпечення здійснення місцевим самоврядуванням своїх функцій.

2. Фіскальна децентралізація є ключовою основою як забезпечення фіскальної незалежності адміністративно-територіальних утворень, яку можна досягати через надавання органами місцевого самоврядування самостійності у прийнятті та реалізації бюджетних рішень, стимулюванні інвестиційної діяльності на місцях, формуванні та реалізації фіскальні рішення.

3. Аналізуючи структуру місцевого бюджету України, можна простежити такі тенденції: в умовах децентралізації зростає питома вага власних надходжень в структурі як доходів місцевого бюджету, так і частки офіційних трансфертних платежів в Україні; доходи місцевих бюджетів відповідають доходам країни, але досить високі порівняно з доходами, хоча ця пропорція є позитивною. Зменшення ж частки місцевих бюджетів в доходах зведеного

бюджету України є так незначним й постійно коливається, що й не означає збільшення його частки в Зведеному бюджеті України, що й свідчить про розвиток місцевих бюджетів та і їх зростання. певна непропорційність у подальшому фінансовому забезпеченні. Аналіз динаміки формування доходів місцевих бюджетів України дозволяє виявити певні тенденції, зумовлені фінансовою децентралізацією.

4. Хоча частки офіційних трансфертів в доході місцевого бюджету України зменшується, вона все рівно залишиться досить високою, що й не сприяє досягнення ефективності механізмів територіальних питань фіскального забезпечення, показниками якого і є реалізація різниці між власними доходами місцевих бюджетів та й трансфертами Державного бюджету розумно збалансовані. Досягнення цього балансу потребує виконання фінансових спроможностей та незалежності органів місцевого самоврядування.

Дослідження різноманіття та й варіативності певних аспектів практики сформування місцевих бюджетів і у країнах ЄС і в умовах фіскальної децентралізації призвело до їх систематизації досвіду окремих груп країн і за такими ознаками: ступені фінансової незалежності і у видатках і за ступенем фінансової автономності і по відношенню до видаткової частини.

5. Визначення відмінностей між місцевими фіскальними системами держав-членів ЄС щодо співвідношення власних податкових надходжень до бюджету та обсягів фінансування за рахунок міжбюджетних трансфертів і загальнонаціональних податків дозволяє виявити залежність місцевих фіскальних систем держав-членів ЄС. Ступінь самостійності територій у проведенні власної бюджетної та фіскальної політики та частка місцевих податків у доходах бюджету

6. У зарубіжних країнах особливу роль у місцевих бюджетах відіграють місцеві податки та збори. Перш за все, вони є одним із інструментів органів місцевого самоврядування, метою якого є стимулювання розвитку підприємництва на території суб'єктів адміністративної області, покращення та оновлення інфраструктури, залучення на територію інвестиційних ресурсів.

громади. Перенесення податку на споживання є тенденцією в Європі, яка спрямована на збільшення частки доходу та прибутку в розпорядженні платників податків. У країнах з вищим рівнем економічного розвитку податкова структура тяжіє до прямих податків. Отже, непрямі податки становлять значну частку податкової структури, що вказує на те, що податкова система є фіскально орієнтованою, а не соціально орієнтованою.

7. Критичне осмислення зарубіжного досвіду започаткування процесу зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів дає змогу запропонувати механізм впровадження зарубіжного досвіду зміцнення та розвитку місцевих бюджетів. Стверджується, що, враховуючи широке розмаїття фінансових інструментів для зміцнення ресурсів місцевих бюджетів та багатоаспектність їх застосування в зарубіжній практиці, доцільно поділити найбільш ефективні засоби сприяння їх розвитку на такі категорії: фіскальні, кредитні інструменти та інструменти інвестування. Реалізація запропонованих заходів закладе основу для практичних дій щодо формування місцевих бюджетів та фінансового забезпечення в умовах бюджетної децентралізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративно-територіальна реформа зменшить кількість районів у 4 рази. 21.03.2014. ЗІК. Західна інформаційна корпорація. URL: http://zik.ua/news/2014/03/21/administratyvnoterytorialna_reforma_zmenshyt_kilki_st_rayoniv_v_ukraini_u_4_razy_472848.
2. Адміністративно-територіальний устрій країн Європейського Союзу / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, М.К. Орлатого. К.: НАДУ, 2015. 628 с.
3. Боголіб Т. М. Дотації місцевим бюджетам як інструмент фінансового вирівнювання. 2017. URL: <http://ephsheir.phdpu.edu.ua:8081/xmlui/handle/8989898989/1704>.
4. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>.
5. Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року (відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний розвитку у галузі сталого розвитку на період до 2030 року», схваленої 25 вересня 2015 року, A/RES/70/1). URL : <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>
6. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Державний вебпортал бюджету для громадян. URL : <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 23.11.2021).
8. Дія: Портал державних послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://diia.gov.ua>.
9. Дурова Н. В., Кондратюк Д. Ю., & Першко Л. О. (2024). Геоінформаційні технології територіальних громад в умовах діджиталізації. Академічні візії, (32). вилучено із <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1189>

10. Європейська хартія місцевого самоврядування. Документ № 994_036, редакція від 16.11.2009. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

11. Збірник спроможних освітніх мереж в ОТГ : збірник хороших практик та вивчених уроків. URL : <https://decentralization.gov.ua/education/library>.

12. Звіт про огляд витрат державного бюджету у сфері регіонального розвитку в частині підтримки формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL : <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/1.-zvit.pdf>

13. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. URL : <https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium>

14. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.09.2024).

15. Корсак К., Кірик Т., Давиденко Г., Журбинський Д., Корсак Ю., Ляшенко Л., & Першко Л. (2023). Нооаналіз коеволюції суспільств й освіт та прогноз майбутнього. Грааль науки , (26), 407–424. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.14.04.2023.074>.

16. Методичні рекомендації щодо виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаних територіальних громад у сфері соціального захисту населення : Наказ Міністерства соціальної політики від 19 січня 2016 р. № 26. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN017508.html.

17. Методичні рекомендації щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад. Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій. URL : <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna->

<rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/strategichne-planuvannya-rozvytku-terytorialnyh-gromad/metodychne-zabezpechennya/>

18. Методологія стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. URL : https://surdp.eu/uploads/files/SP_OTG.

19. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: www.minfin.gov.ua

20. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. – Київ : НІСД, 2023. 54 с. Режим доступу: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.02>

21. Місцеві бюджети зростають – але резервів ще багато. URL: <https://biz.censor.net.ua/m3029101>.

22. Об'єднані територіальні громади. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/gromada>.

23. Офіційний вебсайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL : <https://www.minregion.gov.ua/press/news/v-ukrayini-prodovzhuyut-vidkrivatisya-novi-ambulatoriyi-v-silskiy-mistsevosti/>.

24. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>

25. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : <https://www.mof.gov.ua/uk>

26. Офіційний сайт Представництва Європейського Союзу в Україні. URL : https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk.

27. Офіційний сайт прес-центру ініціативи «Децентралізація». URL : decentralization@minregion.gov.ua.

28. Першко Л. О. Забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. № 3. С. 270–273.

29. Першко Л. О. Напрями підвищення ефективності формування місцевих бюджетів України за умов фінансової децентралізації. *Науковий вісник Полісся*. 2020. № 2(18). С. 91–101.

30. Першко Л. О. Фінансові аспекти зміцнення місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Чернігівський науковий часопис*. 2019. № 1. С. 110–118.

31. Першко Л. О. Шляхи імплементації європейських стандартів фінансового забезпечення місцевих бюджетів в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 44. С. 244–250.

32. Першко Л. О., Воронкова О. М. Фіскальні результати формування місцевих бюджетів у сучасних умовах бюджетної децентралізації. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2018. № 2(11). С. 131–139.

33. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755 – VI зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

34. Податковий кодекс України. URL: <https://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/1349.html>.

35. Прихований клондайк: як розкрити потенціал бюджетів об'єднаних територіальних громад. URL: <https://voxukraine.org/uk/prihovaniijklondajk-yak-rozkriti-potentsial-byudzhativ-obyednanih-teritorialnih-gromad/>.

36. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України №214 від 8 квітня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-п>

37. Про затвердження Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів: Наказ Міністерства фінансів України: від 24.01.2012 р. № 44 // Офіційний вісник України. 2012. № 14. Ст. 519.

38. Про затвердження Примірного переліку результативних показників бюджетних програм: Наказ Міністерства фінансів України: від 14.01.2011 р. № 15. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=2

39. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80#Text>
40. Публічний геопортал Центру досліджень соціальних комунікацій [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua>.
41. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг. URL: <https://www.prostir.ua/?library=resursnezabezpechennya-objednanoi-terytorialnoji-hromadyta-jiji-marketynh>.
42. Теоретико-методологічні аспекти зміцнення та розвитку місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації : монографія / Л. О. Першко. – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2020. – 316 с.
43. Територіальні громади як лідери якісних змін сталого розвитку. URL : <https://ecolog-ua.com/news/terytorialni-gromady-yak-lidery-yakisnyh-zmin-stalogo-rozvytku>
44. Цілі сталого розвитку 2016-2030. URL : <http://www.un.org.ua/ua/tsili'rozvytku'tysiacholittia/tsili'staloho'rozvytku>
45. Ціна держави. CASEУкраїна. URL: www.cost.ua
46. Щур Р. І. Фінансовий потенціал територіальних громад: теоретичний аналіз. Економіка та держава. 2018. № 5. С. 60–64. European Commission. URL: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>.
47. Mykolaichuk, M. ., Shpektorenko, I. ., Pershko, L. ., Pasichnyi, R. ., Blishchuk, K. ., & Dzvinchuk, D. . (2024). Innovative competences in public administration: The key to sustainable development, increasing financial efficiency and ensuring national security. Edelweiss Applied Science and Technology, 8(6), 1334–1343. <https://doi.org/10.55214/25768484.v8i6.2250>
48. Pyatnychuk, I. ., Akimova, L. ., Pavlovskyi, O. ., Vengerskyi, O. ., Akimov, O. ., & Pershko, L. . (2024). The economic and legal dimension of the migration of intellectual and human capital as a threat to national security: The role

and possibilities of public administration. Edelweiss Applied Science and Technology, 8(6), 1481–1491. <https://doi.org/10.55214/25768484.v8i6.2264>

49. Socio-economic Aspect of Territorial Organization of Power/ Zagorsky V., Rahimov F., Horbova N., Zhuk O., Pershko L., Mihus I. Economic Affairs (New Delhi), Vol. 68, No. 03, pp. 1555-1564, September 2023. Режим доступа: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.3.2023.22>